

«مرکز تهران»

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه زبانشناسی و زبان انگلیسی

عنوان پایان نامه:

«جنبه های اجتماعی رمزگردانی آذری-فارسی بین دانش آموزان

دوزبانه دبیرستانهای اهر»

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته زبانشناسی و زبان انگلیسی

مؤلف:

اکبر جعفری

استاد راهنما:

دکتر یداله پرمون

تابستان ۱۳۸۷

دانشکده: ادبیات وعلوم انسانی

گروه: زبانشناسی و زبان انگلیسی

عنوان پایان نامه:

«جنبه های اجتماعی رمزگردانی آذری فارسی بین دانش آموزان دوزبانه دبیرستانهای اهر»

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته : زبانشناسی و زبان انگلیسی

مؤلف :

اکبر جعفری

استاد راهنما:

دکتر یداله پرمون

استاد مشاور:

دکتر نگار داوری اردکانی

تابستان ۱۳۸۷

تصویب نامه

پایان نامه تحت عنوان :

که توسط تهیه و به هیات داوران ارائه گردیده است مورد تایید می باشد.

تاریخ دفاع : نمره : درجه ارزشیابی :

اعضای هیات داوران :

نام و نام خانوادگی	هیات داوران	مرتبه علمی	امضاء
--------------------	-------------	------------	-------

۱- استاد راهنما

۲- استاد راهنمای همکار یا مشاور

۳- استاد ممتحن

۴- نماینده گروه آموزشی

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از تمام کسانی که در نوشتن این پایان نامه اینجانب را مورد لطف و عنایت خود قرار داده اند صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنم، به ویژه از استادان محترم و دانشمندی که جناب آقای دکتر یداله پرمون که راهنمایی نوشتن این پایان نامه را قبول نمودند و سرکار خانم دکتر نگار داوری اردکانی که استاد مشاور پایان نامه بودند این دو استاد گرامی چندین بار نوشته‌های اینجانب را خوانده و تصحیح نمودند باید بگویم از زحمات گرانقدر شما عزیزان هزاران بار ممنونم و خود را مدیون شما می‌دانم. جادارد احترام و سپاس قلبی خود را به خانواده ام و خدمت استادان دوره تحصیلم: جناب آقای دکتر زندی، دکتر سمائی، دکتر فخرروحانی و خانم دکتر روشن و نیز کلیه کسانی که از راهنمایی و یاری ایشان بهره برده ام، تقدیم کنم بخصوص اولجای سرت که در دانشگاه‌های آنکارا و نیوکاسل در زمینه رمزگردانی ترکی-انگلیسی مشغول تحقیق می‌باشند و در این پژوهش معادل ترکی رمزگردانی را به عنوان «duzenek kaydirma» بنده مدیون ایشان هستم.

نام خانوادگی دانشجو : جعفری

نام : اکبر

عنوان پایان نامه:

جنبه های اجتماعی رمزگردانی آذری فارسی بین دانش آموزان دوزبانه دبیرستانهای اهر

استاد راهنما : دکتر یداله پرمون

استاد مشاور : دکتر نگار داوری اردکانی

مقطع تحصیلی : کارشناسی ارشد رشته : زبانشناسی همگانی

دانشگاه : پیام نور

دانشکده : ادبیات و علوم انسانی

تاریخ فارغ التحصیلی :

تعداد:

صفحه :

فصل اول : کلیات

۱۰	چکیده
۱۲	۱-۱. هدف تحقیق حاضر
۱۳	۱-۲. سوالهای تحقیق
۱۴	۱-۳. تعاریف برخی مفاهیم
۱۴	الف. متغیرهای اجتماعی
۱۴	ب. رمزگردانی
۱۵	پ. زبان آذری
۱۷	ت. فرد دو زبانه
۱۷	ث. رمزگردانی آذری – فارسی
۱۷	ج. زبان فارسی
۱۷	۱-۴. فرضیه های تحقیق
۱۸	۱-۵. اهمیت و ضرورت انجام تحقیق
۲۰	۱-۶. روش تحقیق
۲۰	۱-۷. محدودیت های تحقیق
۲۱	۱-۸. واژگان کلیدی

فصل دوم: پیشینه پژوهش

۲۳	۲-۱. تبیین سابقه و وضع کنونی ترکی آذری در ایران
۲۴	۲-۱-۱. زبان های ترکی
۲۵	۲-۱-۱-۱. تاریخ زبان ترکی
۲۶	۲-۱-۱-۲. منشأ زبان ترکی
۲۹	۲-۱-۱-۳. ساختمان صرفی – نحوی زبان ترکی آذری
۲۹	الف. زبانهای گسسته یا تک هجایی :
۲۹	ب. زبانهای تصریفی (تحلیلی):
۲۹	ج. زبانهای پیوندی :
۳۴	۲-۱-۱-۴. سنت ادبی و تاثیر سایر زبانها در ترکی
۳۵	۲-۱-۱-۵. گستره جغرافیایی زبان آذری
۳۵	۲-۱-۱-۶. گویشهای ترکی آذری
۳۷	۲-۱-۱-۷. ویژگی های اصلی زبان ترکی
۳۷	۲-۱-۱-۸. موقعیت زبان آذری در ایران
۴۱	۲-۱-۱-۹. جامعه دو زبانه آذری فارسی و جایگاه فارسی در آن
۴۵	۲-۱-۱-۱۰. آذری ها و مسأله لهجه
۴۶	۲-۱-۱-۱۱. نگرش جامعه دو زبانه آذری- فارسی بر عدم توازن در نقش دو زبان و پیامدها
۴۹	۲-۲. پیشینه مطالعات درباره رمزگردانی (ایران و درکشورهای اروپایی)
۵۰	۲-۲-۱. مطالعات ایرانیان
۵۴	۲-۲-۲. مطالعات غربیان

فصل سوم: اصول و مبانی نظری پژوهش

- ۳-۱. مقدمه ۶۰
- ۳-۲. زبان ، کد یا رمز ۶۰
- ۳-۳. نظرات درباره زبان بعنوان کد ارتباطی ۶۲
- ۳-۴. زبان بعنوان نهاد اجتماعی تحول پذیر ۶۴
- ۳-۵. زبان و جامعه ۶۵
- ۳-۵-۱. زبانشناسی و جامعه شناسی زبان ۶۵
- ۳-۵-۲. رابطه زبان و جامعه ۶۷
- ۳-۵-۳. زبان شناسی اجتماعی و جامعه شناسی زبان ۶۹
- ۳-۵-۳-۱. جامعه زبانی ۷۰
- ۳-۵-۳-۲. اجتماع زبانی همگن ۷۱
- ۳-۵-۳-۳. اجتماع زبانی ناهمگن ۷۱
- ۳-۶. زبانشناسی اجتماعی خرد و کلان ۷۲
- ۳-۷. دو زبانگی و چند زبانگی ۷۳
- ۳-۷-۱. تعریف دو زبانگی و نظریات مختلف روی آن ۷۳
- ۳-۷-۲. دو زبانگی مرکب (ناهمپایه) ۷۵
- ۳-۷-۳. دو زبانگی همپایه (هماهنگ) ۷۶
- ۳-۷-۴. دو زبانگی تبعی ۷۶
- ۳-۸. مزایا و معایب دو زبانگی ۷۷
- ۳-۹. شرایط دو زبانگونگی میان دو زبانه های آذربایجان ۷۹
- ۳-۱۰. زبان بافت بنیاد و بافت زبان بنیاد ۸۰
- ۳-۱۰-۱. زبان بافت بنیاد ۸۲
- ۳-۱۰-۲. بافت زبان بنیاد ۸۷
- ۳-۱۱. زبان و هویت ۸۹
- ۳-۱۲. زبان و قدرت ۹۱
- ۳-۱۳. زبان و ایدئولوژی ۹۴
- ۳-۱۴. رمزگردانی ، تعاریف ، تاریخچه و نظریات ۹۶
- ۳-۱۵. برخی مطالعات موردی از رمزگردانی ، عوامل ، انواع و نقش ها ۱۰۶
- ۳-۱۵-۱. برخی مطالعات موردی ۱۰۶
- ۳-۱۵-۲. رمزگردانی ، عوامل و انگیزه ها ۱۱۱
- ۳-۱۵-۳. انواع رمزگردانی ۱۱۹
- ۳-۱۶. مدل اسکاتن و آویر از رمزگردانی ۱۲۶
- ۳-۱۶-۱. اسکاتن ۱۲۶
- ۳-۱۶-۲. نظر آویر ۱۲۸

۱۲۹	۳-۱۷. تئوری انطباق
۱۳۳	۳-۱۸. رمزگردانی و ارتباط با سایر پدیده های زبانی (تعابیر مختلف)
۱۳۳	۳-۱۸-۱. گامپرز:
۱۳۳	۳-۱۸-۲. گام آرایبی
۱۳۴	۳-۱۸-۳. لحن پردازی
۱۳۶	۳-۱۸-۴. گذر زبانی
۱۳۸	۳-۱۸-۵. نمایگی
۱۴۰	۳-۱۸-۶. از رمزگردانی تا قرض گیری زبانی
۱۴۴	۳-۱۹. جنبه های زبانی رمزگردانی

فصل چهارم : روش شناسی و تحلیل داده های پژوهش

۱۵۰	۴-۱ مقدمه
۱۵۱	۴-۲. کلید علائم آوایی فارسی و آذری
۱۵۱	۴-۲-۱. کلید علائم آوایی آذری
۱۵۳	۴-۲-۲. کلید علائم آوایی زبان فارسی (براساس ثمره ، ۱۳۸۳)
۱۵۵	۴-۳. بافت زبانی حاکم در شهرستان اهر و روش پژوهش
۱۵۷	۴-۴. آزمودنی ها
۱۵۷	۴-۵. نحوه جمع آوری داده ها
۱۶۶	۴-۶. رمزگردانی آذری - فارسی دو زبانه ها (مقدمه ای بر تحلیل داده ها)
۱۷۱	۴-۷. نقش های رمزگردانی آذری - فارسی
۱۷۶	۱. تکرار و تاکید موضوع :
۱۷۸	۲. حالت نمایش ، تمسخر و طنز.
۱۸۰	۳. صوت :
۱۸۱	۴. مستثنی ساختن خود از گروه وبافت گفتاری
۱۸۲	۵. نقل قول
۱۸۳	۶. پرهیز از واژگان قدیمی بومی و کاربرد حسن تعبیر
۱۸۴	۷. احترام به مخاطب
۱۸۵	۸. تغییر موضوع
۱۸۶	۹-قطع سخنان گوینده
۱۸۹	۱۰. انطباق با مخاطب
۱۹۰	۱۱. خلاء های زبانی
۱۹۳	ب. قدرت و هویت
۱۹۷	۴-۸. خلاصه

فصل پنجم : نتیجه گیری و پیشنهادات

۲۰۰	۵-۱. نتیجه گیری
۲۰۱	۵-۲. یافته های پژوهش
۲۰۲	۵-۲-۱. فرضیه اول
۲۰۳	۵-۲-۲. فرضیه دوم

۲۰۳	۵-۲-۳. فرضیه سوم
۲۰۴	۵-۲-۴. فرضیه چهارم
۲۰۴	۵-۳. پیشنهاد برای مطالعات بعدی
۲۰۷	منابع و مأخذ
۲۰۷	الف: منابع فارسی
۲۰۸	ب: منابع انگلیسی

لیست جداول

۲۸	جدول ۱-۲: خانواده زبانهای اورال - آلتاتیک
۲۸	جدول ۲-۲: (تورک دنیاسی ال کتابی، آنکارا، ۱۹۷۶)
۳۲	جدول ۳-۲: درخت خانوادگی پیشنهادی آرلاتو برای خانواده آسیائی شمالی (منبع: مدرسی، ۱۳۸۴، ص ۶۱)
۱۴۶	جدول ۱-۱۹-۳: مقایسه رمزگردانی با کدآمیزی از دیدگاه کارل جانسون (۲۰۰۵، ص ۱۱۶)
۱۵۲	جدول ۱-۴: واکه ها (پورفیض، ۱۹۹۸)
۱۵۳	جدول ۲-۴: همخوانهای آذری
۱۵۴	جدول ۳-۴: واکه ها و واکه های مرکب
۱۵۵	جدول ۴-۴: همخوانهای فارسی
۱۵۹	جدول ۵-۴: آزمودنیهای تحت مطالعه بر حسب جنس، سن و مقطع تحصیلی متوسطه
۱۶۰	جدول ۶-۴: نوع زبان و کد بکار رفته در خلاصه داده ها:
۱۶۴	جدول ۷-۴: روند توزیع نوع رمزگردانی آذری فارسی در پیکره، بر اساس جنس و سن آزمودنیها

لیست نمودارها

۸۵	نمودار ۱-۳: مؤلفه های موقعیتی
۱۰۶	نمودار ۲-۳: رفتار زبانی افراد تک زبانه و دو زبانه
۱۰۷	نمودار ۳-۳: انتخاب زبانی فرد دو زبانه در مقاله وی (۲۰۰۰، ص ۱۶) به نقل از گراسجین:
۱۱۶	نمودار ۴-۳: مدل‌های ثبات یا تنوع زبانی فرد دوزبانه:
۱۳۷	نمودار ۱-۱۸-۳: انواع رمزگردانی بر اساس دیدگاه رمپتون
۱۴۴	نمودار ۲-۱۸-۳: پیوستار رمزگردانی تا قرض گیری زبانی
۱۶۵	نمودار ۱-۴: نمودار درصد رمزگردانی دو جنس مخالف در پایه های مختلف تحصیلی
۱۷۲	نمودار ۲-۴: جدول زیر تقسیم بندی نقش های رمزگردانی را نشان میدهد
۱۷۵	نمودار ۳-۴: نقشهای بافتی / محیطی رمزگردانی
۱۹۳	نمودار ۴-۴: نقشهای اجتماعی / جهانی رمزگردانی
۱۹۵	نمودار ۵-۴: از رمزگردانی تا کد آمیزی

چکیده

تحقیق حاضر تلاشی است در جهت مشخص سازی تاثیر شرایط اجتماعی-ارتباطی مختلف بر پدیده رمزگردانی و علل یا انگیزه سخنگو و فرد دوزبانه در روی آوری به رمزگردانی و اینکه رمزگردانی زبانی چه تاثیری در موفق بودن ارتباط زبانی بین طرفین گفتگو دارد و اینکه آیا رمز گردانی می تواند دال بر تغییر، تعویض و یا مرگ زبانی باشد. یافته های این پژوهش می تواند راهنمایی برای برنامه ریزی های زبانی آینده در ایران باشد. در این پژوهش توصیفی برای و بررسی جنبه های اجتماعی رمزگردانی (در سطوح خرد و کلان)، به تأثیر سه متغیر اجتماعی تحصیلات، سن و جنسیت دانش آموزان دوزبانه آذری-فارسی دبیرستانهای اهر در میزان وقوع رمزگردانی پرداخته شده است. جمعیت نمونه پژوهش را ۳۰ نفر پسر و ۳۰ نفر دختر در سه کلاس دخترانه و سه کلاس پسرانه تشکیل می دهد که بصورت غیر تصادفی (طبقه ای) انتخاب شدند. پژوهشگر در محیط کاری خود از ۶۰ نفر آزمودنی فوق، به سه طریق مصاحبه و مشاهده مستقیم رفتار زبانی در طول پاییز و زمستان ۸۶ داده ها را با نوار کاست ضبط نمود. در تحلیل پیکره بدست آمده بر اساس معیارهای اسکاتن و آویر، دو نوع رمزگردانی تشخیص داده شد: درون جمله ای و میان جمله ای. مثالی از رمزگردانی منقطع یافت نشد. تحلیل کمی و کیفی داده ها نشان می دهد که وقوع رمزگردانی های درون جمله ای با افزایش تحصیلات در جنس مؤنث نسبت به جنس مؤنث، افزایش می یابد. این امر به نوبه خود، نشانگر افزایش مهارت زبانی خانم ها می باشد. بر اساس نظریه های موجود در کلان ساخت اجتماعی واز دیدگاه تحلیل کلام انتقادی، این دوزبانه ها رمزگردانی را بخاطر کسب هویت دو گانه و اعمال قدرت در مکالمه انجام می دهند.

کلید واژگان:

جامعه شناسی زبان، رمزگردانی، قرض گیری زبانی، دوزبانگی.

جنبه های اجتماعی رمزگردانی آذری فارسی بین دانش آموزان دوزبانه دبیرستانهای اهر

فصل یک

«کلیات»

۱-۱. هدف تحقیق حاضر

در بررسی پدیده رمزگردانی که پدیده ای رایج در بین دوزبانه ها در سراسر جهان است پیش از هر چیز باید گفت استفاده از دو زبان یا دو کد توسط این افراد در درجه اول مربوط به بافت یا شرایط اجتماعی آنست و افراد دوزبانه در برقراری ارتباط گفتاری خود در جامعه به دو نظام ارتباطی دسترسی دارند. در بافتهای دوزبانه در همه بررسی های چنین موضوعی در داخل یک گروه یا گروههای بیشتری از گروههای اجتماعی بناچار باید از وجود رمز یا کدی دوم سخن گفت (هلر، ۱۹۸۲).

با توجه به همبستگی زبان و جامعه و با درک این نکته که زبان یکی از ضرورتهای زندگی اجتماعی و یکی از ویژگیهای اصلی زندگی اجتماعی انسان است، در سنتهای پیشین بررسی های زبانی، زبان بعنوان نهادی اجتماعی شناخته شده است که مهمترین نقش آن «ایجاد ارتباط» می باشد (مدرسی، ۱۳۶۸، ص ۷).

وقتی بافت زبانی تغییر یابد، کد یا رمز نیز تغییر می یابد. و وقتی انتخاب بین دو کد - توسط فرد دو زبانه - تحت تاثیر عوامل اجتماعی و محیطی وجود داشته باشد، چنین انتخاب واقعی اهمیت زیادی خواهد داشت (وارداف، ۱۹۸۶، ص ۱۰۱-۲).

رمزگردانی بین افراد دو زبانه، مخصوص آذری زبانهای دو زبانه در تحقیق حاضر، حقیقتی بدیهی بوده و قسمتی از فعالیت گفتاری روزانه این افراد در بافتهای مختلف زندگی اجتماعی می باشد. در ایران و بیشتر بافتهای نواحی آذری زبان، زبانهای فارسی و ترکی نقشهای متفاوتی ایجاد می کنند. چون اغلب گروههای قومی در این ناحیه هر دو کد را در بیشتر حیطه ها و شرایط اجتماعی متفاوتی بکار می برند. بچه های آذری زبان ضمن زبان آموزی در محیط دو زبانه متوجه می شوند که هر کد دارای نقش اجتماعی متفاوتی است.

ترکی آذری بعنوان زبان زیرین، در مقام رقابت با فارسی معیار، در کشور نقش سیاسی ندارد، در آذربایجان زبان مادری محسوب شده و در شرایط غیر رسمی و محاوره ای بکار می رود. از طرف دیگر، زبان فارسی بعنوان زبان دوم در جامعه سخنگویان زبان ترکی تدریس می شود (سخنگویان آذری زبان، فارسی را بعنوان زبان دوم یاد می گیرند). چون زبان حکومت است و بالطبع دارای قدرت و پشتوانه سیاسی، زبان آموزش و مطبوعات هم هست. بعلت تماس مداوم در جامعه آذری با فارسی، آذری ها در جهت ایفای نقش تعاملات اجتماعی خود با جامعه فارسی زبان، یادگیری آن را بعنوان زبانی میانجی و نهاد مقدس اجتماعی، لازم و حتمی دانسته و در بیشتر تعاملات گفتاری ایشان، بعلت تماس مداوم،

تداخل (در بیشتر سطوح زبانی) قرض گیری و ترکیب زبانی و بطور خلاصه ، نوساناتی در استفاده از دو کد همسایه بصورتی زبانی آمیخته^۱ و رمز گردانی یا کدگردانی یا تعویض رمز^۲ گفتاری در صحبت‌های آنان مشاهده می شود . مطالعه و بررسی حاضر تلاشی است که قصد دارد دلایل و بافتهای اساسی رمزگردانی را در زبانهای آذری - فارسی بین دانش آموزان دو زبانه از دو جنس مختلف و از طبقات اجتماعی مختلف اعم از بالا شهری و پایین شهری ، در بافتهای مختلف اجتماعی آن ، بررسی نماید. بعبارت دیگر تحقیق حاضر تلاشی است در جهت مشخص سازی تاثیر شرایط اجتماعی - ارتباطی مختلف ، بر پدیده رمزگردانی و علل یا انگیزه سخنگو و فرد دوزبانه در روی آوری به رمزگردانی و اینکه رمزگردانی زبانی چه تاثیری در موفق بودن ارتباط زبانی بین طرفین گفتگو دارد و اینکه آیا رمز گردانی می تواند دال بر تغییر ، تعویض و یا مرگ زبانی باشد.

در تحقیق حاضر به مسائلی چون وجود یا عدم وجود مرز مشخص بین رمزگردانی و فرض گیری زبانی ، تطابق یا عدم تطابق آرایش واژگانی بین زبانهایی مانند آذری ، فارسی و نیز تطابق نحوی ، دلایل رمزگردانی و یا همزیستی دو زبان مذکور در دو جامعه ی مجاور (تماس اجتماعی)، نقش جامعه در رمزگردانی و بالعکس ، یعنی نقش پدیده رمزگردانی در توفیق ارتباطی بین طرفین گفتگو خواهیم پرداخت . یافته های این پژوهش می تواند راهنمایی برای برنامه ریزی های زبانی آینده در ایران باشد .

۲-۱. سوالهای تحقیق

صحبت از رمزگردانی و اختلاط کدها و گفتار افراد دو زبانه و یا تنوع در رمز، نشانگر موقعیت های تماس زبانی در اجتماع گفتاری خاصی است (میر حسینی ، ۱۳۷۳ ، ص ۱۳-۱۴). ما^۳ و هراسمیچاک^۴ هنگام ارائه گزارش رفتار زبان شناختی در اجتماعی از پورتوریکانهای نیویورک^۵ ادعا می کنند که در چنین اجتماعی « دو زبانه ها خیلی بیش از آنکه با اعضای جامعه یک زبانه اطرافشان مراوده و ارتباط برقرار کنند با استفاده از هر دو زبان با یکدیگر گفتگو و ارتباط دارند ». آنها می گویند که « در چنین جامعه ای دو زبانه ، سخنگویان خودشان کاربرد هر دو زبان را به صورتی هنجار در می آورند » اگر چه آنان ممکن است گاه آن هنجارها را در گفتار روزمره ، انتخاب نکنند و بنابراین تداخل و کد آمیزی تداوم داشته باشد و با توجه بر اینکه توانش ارتباطی به صورت « دانستن شیوه و زمان به کار بردن هر یک از زبانها ، تحت تسلط

Mixed language ^۱
Code switching ^۲
Ma ^۳
Herasmimchuk ^۴
Puerto Ricans ^۵

آنان می باشد « در حالی که هنجارهای زبان شناختی هر جامعه زبانی باید همیشه از نظر تجربی (و کمیته) بر آن جامعه مشخص گردد (ج. پراید ، ۱۹۹۶ ، ص ۱۵) .

تأملی دقیق در گفته های این افراد (که در متن اصلی تا حدی گنگ آمده) هر خواننده ای را متوجه این نکته می کند که خوب بود گفته می شد : « سخنگویان اعم از دو زبانه ها به خاطر مجهز بودن به چنین توانشی ، تداخل و کد آمیزی آنها نیز بر اساس بافت گفتمان به هنجار و قاعده مند خواهد بود .

در جامعه آذربایجان ایران به خصوص در شهرستان اهر ، پدیده رمزگردانی ، رایج است و مداوم در گفتار افراد دو زبانه این شهر به چشم می خورد. چون فارسی زبان رسمی کشور ایران است و کلیه اسناد رسمی ، مکاتبات و مطبوعات و رسانه های سیاسی ، فرهنگی ، اقتصادی ، و اجتماعی با آن انجام می شود ، الزام هست که رمز گردانی مرتباً انجام گیرد . در چنین جامعه گفتاری ، و در توصیف و بررسی علل اجتماعی این تغییر رمز ، سوالات زیر مطرح می شود:

۱- وضعیت رمزگردانی بین دوزبانه های آذری - فارسی در دبیرستانهای اهر به چه صورت است ؟

۲- اجتماع و شرایط اجتماعی - محیطی در این شهرستان چه تاثیری در رمزگردانی سخنگو دارد؟

۳- زبان میزبان (آذری) و همخوانی رده شناختی آن با زبان فارسی و یا تفاوت رده شناسی دو زبان مذکور (که

متعلق به دو خانواده زبانی جداگانه هستند) چه تاثیری در رمزگردانی دارد؟

۴- با توجه به شرایط خاص شهرستان اهر ، چه آینده ای برای گونه ترکی رایج در این شهرستان در مواجهه با گونه

رسمی فارسی متصور است؟

۳-۱. تعاریف برخی مفاهیم

الف. متغیرهای اجتماعی

متغیرهای غیر زبانی در پژوهشهای زبان شناسی می باشد که شامل مواردی همچون : جنسیت ، قومیت ، سن ،

سبک ، منطقه ی جغرافیایی کاری ، محیط شغلی ، طبقه ی اجتماعی و..... می باشد .

ب. رمز گردانی

طبق تعریف کاملی که در بخشها و در فصول قبلی داده شده ، و منظور از این پدیده آوردن مشخصه ، یک یا چند

ویژگی اعم از ویژگی های (صرفی ، نحوی ، واژگانی و ...) از زبان دیگری (= زبان مهمان) در گفتار گوینده و گویشور می باشد .

پ. زبان آذری

زبان رایج در آذربایجان ایران و منطقه اهر است که ریشه در زبانهای اورال – آلتائی داشته و جزء زبانهای پیوندی می باشد. محدود کتابهایی در آذربایجان به این زبان منتشر می شوند. بعضی ها این زبان را زبان آذری و بعضی دیگر زبان آذربایجانی و اغلب آن را زبان ترکی آذری یا ترکی می دانند. زهتابی (۱۹۹۱) می نویسد: «... خوب است آذری استفاده کنیم نه آذربایجانی، چون آذربایجان نشانگر مفهوم جغرافیایی است. او می افزاید اگر آذربایجانی بکار ببریم، آنرا از دیدگاه زبانی محدود کرده ایم به لحاظ اینکه، تقریباً نصف جمعیتی که آذربایجانی حرف می زنند بیرون از مرزهای آذربایجانی زندگی می کنند و در همه جای ایران پراکنده اند ضمن اینکه ترکهای عراق و ترکهای شرقی و شمالی نیز (شوروی سابق) آذری حرف می زنند. شهریار نیز در اثر جاودانه خود «Haydar babaye salam» می نویسد: «**Türkü yazdım oxusunlar özleri**» یعنی «ترکی نوشتم تا خودشان بخوانند» در این نوشته نیز کلمات ترکی، ترکی آذری و یا زبان آذری معادل همدیگر بوده و مصداق زبان رایج در منطقه اهر می باشد.

البته این زبان، گفتاری و محاوره ای می باشد و زبان و ادبیات کتبی و نوشتاری ندارد و ویژگی های این زبان با زبان فارسی تفاوتهای زیادی دارد مانند وجود «هماهنگی واکه ای و ... نوشتن واکه ها در آن. اما متأسفانه نوشتن اغلب متون کتبی این زبان در آذربایجان ایران، با الفبای عربی – فارسی، مشکلاتی را برای خوانندگان آذری زبان درست می کند که خواندن چنان نوشتاری شاید مدتها وقت بگیرد زیرا در این زبان (آذری) وجود واکه ها نقش کلیدی دارد و واژه ها رنگ خود را از واکه دریافت می کنند (بدون نوشتن واکه کلمه غیر قابل خواندن هستند). بر اساس الفبای فارسی کلمه ها را به سختی می توان درست تعبیر و تلفظ نمود. تا حدی که در آذربایجان خواندن چنان متونی بعنوان شاهکار مطرح نموده و اغلب این کار در حوزه توانایی افرادی برجسته و سالخورده می باشد.

هیچ دانش آموز دبیرستانی را نمی توان یافت که این نوشته ها را بخواند و متوجه شود. مگر با صرف توان و وقت و انرژی زیاد. مانند نوشته های زیر از شهریار:

«حیدر بابا، سولی یئرین دوزونده خلوتلیوب، بولاخدان سو ایچلر

اوندان سورا سو لئیدیم باریشیقی بلشدیریب قانینا»

به فارسی:

[حیدر بابا! در دشت مزارع آبی قائم شده و از چشمه زارها آب می خورند

بعد از آن خزان می شود صلح و امنیت را خونین کرده است [.

البته در زبان فارسی نیز رسم الخط نیز به این حروف و الفبا (ی عربی) خالی از مشکل و ایراد نمی باشد . اما باید گفت کمبودهای این خط نسبت به مسأله ای که در زبان آذری بوجود آورده در فارسی چنان ناچیز است که می توان از آن صرف نظر نمود . به لحاظ اینکه در زبان آذری آوایی مانند /Ü/ درواژه هایی مانند ÜZÜM (انگور) وجود دارد که با الفبای عربی هم نمی توان آنرا نوشت.

در کلاسهای زبان انگلیسی در منطقه اهر ، نویسندگان به وفور مشاهده کرده است که بچه های آذری زبان ، یادگیری الفبای انگلیسی را به فارسی ترجیح می دهند و از اینکه می توانند در پیغام های نوشتاری تلفنی از الفبای لاتین استفاده کنند اظهار خرسندی می کنند . زیرا با الفبای انگلیسی و واژه های موجود در آن بهتر می توان مفهومی را در زبان آذری نوشت.

بنا به نظر مدرسی (۱۳۶۸ ، ص ۲۷۷) : « اگر چه پیوند محکمی بین خط و میراث ادبی و فرهنگی یک قوم وجود دارد ... » در آذربایجان می بینیم که خط عربی در ثبت اصوات زبان ترکی نارسائی هایی دارد (ص ۲۷۹) ، باعث انفصال و این سخنگویان از میراث فرهنگی و ادبی خود شده است . البته مورد اول نوعی نارسائی زبانی بوده که موجبات نارسائی های فرهنگی و اجتماعی را در موارد بعدی فراهم نموده است . نظیر این نارسائی و کوشش در جهت اصلاح آن در تاریخ زبان ترکی بسیار بوده و با برنامه ریزیهای زبانی منظم ، نتایج خوبی نیز به همراه داشته است . بعنوان مثال تغییر خط زبان آذری یا ترکی در کشورهای ترکیه و شوروی سابق . در ترکیه در سال ۱۹۲۹ - با وجود مسائل و مشکلات خطی - خط و الفبای عربی رایج در این کشور به خطی با الفبای لاتین تبدیل گردید و در آذربایجان شمالی (شوروی) نیز خط عربی به خط سیریلی (روسی) تغییر یافته است . مدرسی ضمن اشاره به موارد فوق ، عوامل غیر زبانی (مثل انگیزه های سیاسی و فرهنگی و اجتماعی) را مقدم بر عوامل زبانی (نارسائی نوشتاری خط عربی) می دانند (۱۳۶۸ ، ص ۲۷۸) .

بنابراین زبان آذری رایج در شهرستان اهر کاملاً گفتاری و محاوره ای می باشد و بیشتر در معرض تغییر و تحول زبانی قرار دارد . این خصایص زمینه وقوع مکرر رمزگردانی و تغییر کد را در آن بیشتر فراهم می کند . چرا که به اعتقاد فرانسس چینی : « رمزگردانی در بافتهای معتبر و اداری به ندرت اتفاق می افتد (مثلاً خطابه های مذهبی و سخنرانی و ...) و چنان پیشگویی می کند که زبانهایی که پدیده استاندارد سازی در آنها انجام نگرفته و فقط به جای نوشتار ، حالت گفتاری و مکالمه ای دارند ، بیشتر مستعد رمزگردانی می باشند » (ریتا فرانسس چینی ، ۱۹۹۷ ، ص ۶۵) .

ت . فرد دو زبانه

فردی است که دو زبان فارسی و آذری را در حد مکالمه آشنایی دارد .

ث . رمزگردانی آذری – فارسی

حالتی که فرد موقع صحبت به زبان آذری (زبان اصلی یا میزبان) در گفتار خود ، برخی عناصر زبانی آوایی ، واژگانی ، صرفی یا نحوی (را از زبان فارسی (زبان مهمان) وارد می کند .

ج . زبان فارسی

زبان رایج گفتاری کشور ، به گونه ای که در گفتار طبیعی آذری زبانان در گفتار با یک فرد فارسی زبان در استان های آذربایجان شرقی و غربی (با تفاوتی در لهجه و تلفظ) .

۴-۱. فرضیه های تحقیق

در صورت بندی یک تئوری خاص تحقیقی ، جهت نیل به چهارچوب کلی ، جوابهای آزمایشی به سوالات و مسائل تحقیق ، در فرضیه پردازی به صورت جملاتی خبری فرضیه پردازی می شوند ، بررسی تعویض رمز یا کد بین دو زبانه های فوق در این شهرستان فرضیه های زیر را ایجاد می کند:

۱- در شهرستان اهر به دلیل غیر رسمی بودن گونه ترکی مورد استفاده و غلبه و تسلط زبان فارسی در اکثر امورات رسمی و افزایش روزافزون وجهه آن در رسانه ها ، در حال حاضر رمزگردانی آذری به فارسی بین آذری های دوزبانه ، در مواردی که لزومی برای این کار وجود ندارد ، رو به افزایش است.

۲- تاثیر زبان فارسی در جمع دانش آموزان دبیرستان های اهر به گونه ای است که در صورتی که دانش آموزان مایل به استفاده از زبان فارسی نباشند ، هنگام صحبت به زبان ترکی ، لاجرم ملزم به استفاده از برخی واژه ها و عناصر و ساختار صرفی – نحوی فارسی هستند.

۳- رمزگردانی فارسی – ترکی دانش آموزان دبیرستانهای اهر در ارتباط مستقیم با متغیرهای غیر زبانی نظیر: طبقه اجتماعی – جنس ، تحصیلات ، سن و .. است.

۴- نظر به تعلق دو زبان فارسی - ترکی به دو خانواده زبانی متقابل - به لحاظ رده شناختی امکان جایگزینی کامل زبان ترکی اهر با زبان فارسی ، چه در کوتاه مدت و چه در بلند مدت ، از طریق تبدیل تدریجی وجود ندارد . بر این اساس در دراز مدت ممکن است برخی جنبه های ساختاری علاوه بر واژگان تغییر یابند.

۵-۱. اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

به نظر می رسد که مطالعه دو زبانی در ایران آن چنان که باید و شاید ، بعنوان پدیده حاشیه ای مطرح بوده و ارزش و اعتبار و جایگاه خود را نیافته است. بخصوص دوزبانی در آذربایجان ایران ، که حائز ارزش و اهمیت تحقیقی زیادی می باشد. در تحقیق حاضر ضمن مطالعه تنوع زبانی بین دو زبانه ها دریافت واقعی اجتماعی آن ، - به دور از مطالعات نظری و آرمانی - توجه خاصی به همبستگی جامعه و زبان شده است و در جهت برآوردن نیازهای علم زبان شناسی در مسیر ترقی خود ، از نقش زبان دریافت واقعی آن بحث می شود . چون به نظر زبان شناسی مانند لباف ، بررسی زبان دریافت اجتماعی آن در واقع موضوع اصلی علم زبان شناسی است، به عبارت دیگر ، مطالعه و توصیف زبان که موضوع اصلی زبان شناسی است ، باید دریافت اجتماعی آن انجام گیرد ، و به واسطه خصلت اجتماعی زبان نمی توان بدون توجه به متغیرهای اجتماعی گوناگون به بررسی کامل آن پرداخت. در واقع میان ساخت زبان و ساخت جامعه و روندها و متغیرهای زبانی و اجتماعی ، رابطه نزدیک و تنگاتنگ وجود دارد . و مطالعه زبان جدا از بافت اجتماعی آن ، نمی تواند توصیفی همه جانبه و واقع گرایانه از آن بدست دهد (مدرسی ، ۱۳۶۸ ، ص ۱۴).

به قول لباف ، زبان شناسی اجتماعی ، همان زبان شناسی است به معنی واقعی کلمه و چنانچه مطالعات زبانی به درستی انجام گیرند ، دیگر نیازی به افزودن صفت « اجتماعی» به آن و بوجود آوردن یک رشته فرعی ، نیست . با این همه ، در حال حاضر « زبان شناسی » به مطالعه ساخت زبان در سطوح مختلف می پردازد بدون آنکه عوامل اجتماعی را در این بررسی دخالت دهد ، اما به اقتضای تحقیق کنونی خوب است که گفته شود : « هر دستور دانی به جامعه شناسی زبان متکی است » (فیلمور ، دانشگاه برکلی کالیفرنیا - به نقل از ج . ب. پراید ، ۱۹۹۶ ، ص ۲۳) پس بررسی زبان در بافت اجتماعی - فرهنگی آن ، موضوع یکی از شاخه های این علم ، یعنی جامعه شناسی زبان با زبان شناسی اجتماعی است.

با این توضیحات ، مزیت مطالعه حاضر ، توجه به علم واقعی زبان در مطالعه آن در هر دو بافت زبانشناختی اجتماعی خرد و کلان آن است مانند تفاوت در قدرت و موقعیت که به ترتیب یکی از منظر تعاملی و ارتباطی و دیگری از دیدگاه بافت کلان زبان شناسی اجتماعی ، روی آوری دو زبانه ها را به پدیده رمزگردانی در بیان مقاصد و معانی متفاوت خود توضیح می دهند . دامنه مطالعه حاضر به طور همزمانی بررسی مقطعی و توصیفی دقیق از تماس زبان فارسی و آذری در صحبت های افراد دوزبانه و پیامد این التقاط زبانی و دلایل اجتماعی - محیطی آنست . از آنجائی که در ارتباط با گونه های ترکی کارهایی کم و بیش - فقط راجع به تماس فارسی - ترکی - انجام یافته ، اما به دو دلیل ضروری بود که این کار در شهرستان اهر روی تنوع زبانی حاصله از چنین برخورد زبانی و به صورتی خاص در مورد رمزگردانی دوزبانه ها کار شود. هر مطالعه ای محدودیت های خاص خود را دارد ، مطالعه زبان نیز استثنا نیست . و محدود کردن موضوع حاضر به دانش آموزان دبیرستانی در یک شهرستان حاکی از کارآیی آن و دقت کافی محقق در بررسی مطالب است برای یافتن رابطه ای مناسب بین متغیرها . اما نارسائی تحقیق حاضر عمدتاً شاید به علت کمبود منابع کافی در سطح استانی و کارهای پیشینیان در سطح کشوری بوده بخصوص زبان آذری در ایران ، که فقدان ادبیاتی کتبی و نوشتاری در مورد تحولات تاریخی و کنونی آن ، ویژگی بارز آنرا نشان می دهد به جز منابعی محدود که در کتابنامه ذکر شده است.

چنین دیدگاهی بنده را وا داشت تا در جهت شایستگی جامعه فارسی - آذری رو به مطالعاتی تطبیقی روی کارهای انجام شده و پژوهشهای دو زبانه در بیشتر اقصی نقاط جهان آورم ، اما ضرورتی را که محقق در انجام این تحقیق مفروض دانسته عبارتند از : در وحله اول تکمیل کارهای پیشینیان که در چهارچوب های نظری و آرمانی و روش های قدیمی بوده اند و لازم بود که دیدگاههای نوین در زبان آذری این شهر آزموده شود. و در درجه دوم اینکه به طور خاص در ارتباط با امر رمزگردانی آذری - فارسی در این شهر کار نشده و دست نخورده باقی مانده است. که چنین مواردی در تاکید و توجه و وصف به کار برد زبان در بافت واقعی اجتماعی و تعاملی - ارتباطی آن و تنوعات حاصله و ... اهمیت و اعتباری دو چندان به تحقیق حاضر بخشیده است.

امید است که تحقیق حاضر به عنوان زمینه محرکی در تحقیقات بعدی ، روی رمزگردانی دوزبانه ها و تنوع و گوناگونی زبانی آنان مورد توجه زبان شناسان ، دست اندرکاران امور زبانی بوده و در جهت پاسداری از میراث زبانی ، زبان آذربایجان و سازمان میراث فرهنگی آذربایجان و در ارتباط با بهینه سازی روند آموزش زبان فارسی و تهیه و تدوین محتوای موثق آموزشی طبق نیاز این دو زبانه ها به زبان فارسی (به عنوان زبان دوم) ، در مدارس آذربایجان در جهت آموزش مطلوب زبان فارسی به آذری زبانها مفید واقع شود.

۶-۱. روش تحقیق

تحقیق حاضر و تعمیم نتایج آن در تعلیم و تربیت و توسعه ی دانش کاربردی در زمینه برخورد زبانی ، حالتی کاربردی داشته و به روش کتابخانه ای - میدانی انجام می شود . کتابخانه ای ، از جهت گردآوری کتب و منابع مختلف به لحاظ نظری . و توصیفی است ، از جهت ساختن زمینه پژوهش با توجه به آنچه در گفتار عادی دانش آموزان دو زبانه آذری اتفاق می افتد . و از جهت گردآوری مواد زبانی و داده های مورد نیاز در سطح دبیرستان های اهر ، میدانی است . منظور از زبان آذری در این تحقیق ، زبانی است که مردم ناحیه آذربایجان ایران به آن صحبت می کنند . منظور نگارنده از کاربرد عبارات « ترکی آذری » ، « ترکی » و یا « آذری » ، حاوی یک معنا و نشانگر ترکی رایج در آذربایجان (نه زبان آذری باستان) می باشد (در پژوهش حاضر اغلب از واژه آذری استفاده شده است).

بیکره زبانی مورد استفاده ، از گونه گفتاری (زبان آذری گونه مکتوب رسمی و ادبی ندارد) و مرسوم در آذربایجان و ترکی آذری است چون نگارنده خود بومی زبان آذری است و در کنار گویش وران این زبان ، در حالتی طبیعی و کیفی ، با روش های مشاهده روزمره و مصاحبه رودرو به بررسی ، و تحلیل و توصیف پدیده رمزگردانی حاصل از تماس دو زبان آذری - فارسی با تأکید بر جنبه های اجتماعی آن ، پرداخته است . اما به خاطر اینکه عواقب این پدیده و نحوه تأثیر فارسی در زبان آذری را به واسطه این تعویض و تغییر کدها ، متوجه شویم ، باید نحوه صحبت یک فرد آذری زبان (نوع رمزگردانی که انجام می دهد) و نحوه تأثیرپذیری زبانی او را در سه سطح « آوایی ، نحوی و معنایی » ، از زبان فارسی بسنجیم ، از روشهای مقدماتی کمی نیز بهره می جویم .

۷-۱. محدودیت های تحقیق

با توجه به اینکه زبان بعنوان نهادی اجتماعی در دسترس سخنگویان آن می باشد و سخنگویان می توانند در هر بافتی ، زبان مختص به آن بافت را بکار بگیرند و این نکته که پیشرفت تکنولوژی و گذر زمان تغییراتی را در اجتماع موجب می شود ، چنین تغییر در جامعه معلول عوامل متعددی می تواند باشد . تغییر و نوع آوری در نوع زبان کاربردی نیز نمی تواند معلول علت واحدی باشد . مانند پدیده رمزگردانی در تحقیق حاضر که هدف ما فقط در جهت توجیه جنبه های اجتماعی آن است . چندین جنبه یا عوامل می توانند وقوع رمزگردانی را موجب شود اعم از عواملی مانند روانی ، زبانی و یا اجتماعی . عوامل اجتماعی رمزگردانی نیز چندین مؤلفه دارد مانند : شغل ، پایگاه اجتماعی ، جنس و منطقه جغرافیایی سخنگو و چندین عامل دیگر .